

Institute of Psychology
Polish Academy of Sciences

Graduate School for Social Research

Institute of Psychology

Polish Academy of Sciences

**Culturally Sensitive Psychology of Social Hierarchy: Self- and
Other-Orientation of Powerholders Across Cultures**

[Kulturowo wrażliwa psychologia hierarchii społecznej: orientacja na siebie i na
innych u osób sprawujących władzę w ujęciu międzykulturowym]

Mgr Arkadiusz Wąsiel

Doctoral thesis under the supervision of

Dr hab. Kuba Kryś, prof. IP PAN

Warsaw, 2026

Streszczenie

Dotychczasowe badania psychologiczne nad władzą, statusem i hierarchią społeczną były prowadzone głównie na próbach z krajów zachodnich, a ich wnioski, w tym założenie, że rozwój ekonomiczny zmniejsza znaczenie hierarchii, nie zawsze mogą być generalizowane na inne kręgi kulturowe. Pogląd, zgodnie z którym postęp wiąże się z osłabieniem hierarchii, nie wyjaśnia trajektorii takich jak obserwowana w Azji Konfucjańskiej, gdzie ściśle hierarchie współistnieją z wysokimi wskaźnikami rozwoju społecznego i gospodarczego. Co więcej, hierarchia społeczna nie ma charakteru jednowymiarowego: władza (kontrola nad zasobami i ludźmi), status społeczny (szacunek i prestiż) oraz status socjoekonomiczny (dostęp do zasobów) są ze sobą powiązane, ale nie są tożsame, a stopień, w jakim pozycja jednostki w jednym z tych obszarów przekłada się na pozostałe, jest kształtowany przez kulturę. W centrum tych hierarchii znajdują się osoby sprawujące władzę w różnych instytucjach (takie jak osoby pełniące role menadżerskie, sędziowskie, nauczycielskie czy policyjne), za pośrednictwem których hierarchia jest bezpośrednio realizowana w życiu codziennym. Niniejsza rozprawa bada, jak w różnych kulturach ludzie postrzegają osoby sprawujące władzę: czy są postrzegane jako zorientowane na siebie (wykorzystujące swoją pozycję jako okazję do osiągnięcia osobistych korzyści) czy zorientowane na innych (biorące odpowiedzialność za tych, nad którymi sprawują władzę). Rozprawa opiera się na trzech pierwszo-autorskich publikacjach.

Pierwsza publikacja bada relację między spostrzeganiem osób sprawujących władzę a preferencjami dotyczącymi rozwoju społecznego w Polsce, Stanach Zjednoczonych i Hongkongu ($n=1\ 281$). Postrzeganie osób sprawujących władzę jako zorientowanych na siebie wiązało się z silniejszym poparciem dla celów egalitarnych, takich jak równość płci, edukacja, prawa człowieka czy redukcja ubóstwa, natomiast postrzeganie ich jako zorientowanych na innych wiązało się z poparciem dla celów tradycyjnych, takich jak religia, siła militarna czy szacunek dla autorytetów. Wyniki sugerują, że odpowiedzialne sprawowanie władzy może być związane z legitymizowaniem istniejących hierarchii i osłabianiem presji społecznej na egalitarne zmiany.

Druga publikacja bada związek między postrzeganiem osób sprawujących władzę jako wpływowych a spostrzeganiem ich jako mających wysoki status społeczny ($N_{\text{próby}}=77$ z $N_{\text{kraje}}=70$, $n=18\ 096$). Związek między spostrzeganą władzą a statusem społecznym był dodatni dla całej próby łącznie, ale nieobecny w krajach zachodnich i postsowieckich, a silniejszy w Azji Konfucjańskiej, Ameryce Łacińskiej, na Karaibach oraz w Afryce

Subsaharyjskiej. Postrzegana orientacja na innych wzmacniała ten związek; orientacja na siebie go osłabiała. Na poziomie kulturowym relacja ta była silniejsza w kulturach charakteryzujących się harmonijnym modelem „ja” (*self-expression vs. harmony cultural model of selfhood*), wysokim zakorzenieniem (*embeddedness*) i wysoką ciasnością kulturową (*cultural tightness*). Wyniki sugerują, że konceptualne rozdzielenie władzy oraz statusu może być specyficzne dla zachodnich oraz postsowieckich regionów zamiast być uniwersalne kulturowo.

Trzecia publikacja bada, jak pozycja społeczno-ekonomiczna kształtuje sposób, w jaki spostrzegane są osoby sprawujące władzę, wykorzystując jakość rządzenia jako moderator. W dwóch badaniach, jednym opartym na zbiorze danych z 70 kultur z poprzedniej publikacji oraz drugim stanowiącym konceptualną replikację na niezależnym zbiorze danych ($N_{\text{próby}} = 80$ z $N_{\text{kraje}} = 160$, $n = 17\,200$), wyższy status socjoekonomiczny wiązał się z postrzeganiem osób sprawujących władzę jako mniej zorientowanych na siebie i bardziej zorientowanych na innych. Sceptycyzm wobec osób sprawujących władzę był jednak powszechny w całym przekroju socjoekonomicznym. Indeks Percepcji Korupcji (*Corruption Perception Index*) był moderatorem tej relacji. W społeczeństwach o niskim poziomie korupcji ujemny związek między statusem socjoekonomicznym a spostrzeganiem osób sprawujących władzę jako zorientowanych na siebie był najsilniejszy. Wyniki sugerują, że pozytywne spostrzeganie władzy może być zarówno przywilejem pozycji socjoekonomicznej, jak i przywilejem życia w dobrze zarządzanym społeczeństwie.

Wspólnie trzy publikacje sugerują, że spostrzeganie osób sprawujących władzę jest systematycznie powiązane (1) z poglądami na temat hierarchii społecznej, (2) z preferencjami dotyczącymi zmian społecznych oraz (3) z pozycją socjoekonomiczną, (4) a siła tych powiązań zależy od kontekstu kulturowego. Pozornie podobne hierarchie mogą mieć różne znaczenia w różnych społeczeństwach, a osoby sprawujące władzę – w jednym społeczeństwie postrzegane jako odpowiedzialne, w innym postrzegane jako oportunistyczne – okazują się wskaźnikiem kulturowych i ekonomicznych fundamentów hierarchii w danym społeczeństwie.

Słowa kluczowe: *hierarchia społeczna, kultura, osoby sprawujące władzę, orientacja na siebie, orientacja na innych*